మురుగు కాలువ

సాగి, ఆగి శరీరాన్ని దగ్గరకు లాక్కొని పాకే గొంగళిపురుగులా పల్లంగా ఉన్నచోట వడిగా ప్రవహించడం, మలుపుల్లో ఆగి మలుపు తిరిగింతరువాత మామూలుగా ప్రవహించడం చేస్తోందా మురుగు కాలువ. ఊళ్ళోని కుళ్ళునీ, మురికిని ప్రజల్లోని సంకుచితత్వానికి దూరంగా, నవనాగరికపు పోకడలకు అతీతంగా అన్నట్లు ఆ కాలువ ఊరికి దూరంగా తనతో తీసుకొనిపోతూ ఉంది. ఆ కాలువకు అటూఇటూ అంచులమీద పెరిగిన ముండ్లపొదలు, పిచ్చిమొక్కలు సన్మార్గులకు అడ్డు వచ్చేదుర్మార్గుల్లా ఉన్నాయి. ఊళ్ళోని మురికంతా సన్నని కాలువలద్వారా ఊరిచివరకు చేరి అక్కడ్నుంచి ఒకే కాలువగా ఏర్పడి హరిజనవాడ మీదుగా ప్రవహిస్తూ హరిజన వాడలోని మురికిని కూడా తనలో కలుపుకొంటుంది. దాదాపు రెండుమైళ్ళు ప్రయాణం చేసి ఊరవతల బీడుపొలం దగ్గర పెద్దగుంటలో ఆగిపోతుంది. అదే దాని చివరి మజిలి.

వర్షాకాలంలో నిండుగా పూర్ణగర్భిణిలా ప్రవహిస్తే ఎండాకాలంలోతిండిలేక ఎండిపోయిన బక్కగుఱ్ఱం నడిచినట్లు అంగుళంఅంగుళం లెక్కబెట్టుకొంటూ ప్రవహిస్తుంది. ఆ కాలువగట్టుమీద నడిచేటప్పుడు ముక్కుమూసుకొంటారు ఆ వూరి ప్రజలు. ఎంతో మందికి పనికిరానివి, అతి కొద్దిమందికి బ్రతుకుతెరువుచూపే మార్గాలుగా ఈ లోకంలో ఉన్నాయి. అలాగే ఊరు దాటినతరువాత హరిజనవాడకు అరమైలు దూరంలో నా ఆస్తి జీరో 'అని చూపిస్తూ భూమ్మీద గీచిన సున్నాలా కాలువ ఒడ్డునే నిలచిన గుండ్రటి గుడిసెలోని వాళ్ళకు జీవనాధారం ఆ మురుగుకాలువే. ఆ కాలువ వాళ్ళకు అక్షయపాత్ర. అందరూ అసహ్యించుకొనే ఆ కాలువ గుడిసెలోని తండ్రి కూతుళ్ళను పోషిస్తూంది.

కొండయ్య గుడిసెలోంచి బయటికి వచ్చి కుడిచేయి కళ్ళకు అడ్డుపెట్టుకొని తూర్పువైపు చూస్తూ ''అమ్మో, శానా పొద్దెక్కిపోనాదే" అన్నాడు. నిరశా నిస్పృహలు తన స్వంతం అన్నట్లు అతని ముఖంమీద పడ్డ ముడతలు తెలియజేస్తున్నాయి. ఎండిన పుల్లల్లా ఉన్న కాళ్ళు, చేతులు, ఎవడో మెడమీద చేయిపెట్టి వంచినట్లు వృద్ధాప్యంతో ఒంగిపోయిన మెడ అతని స్థితిగతుల్ని తెలియజేస్తున్నాయి. లోపల బొచ్చెలోని గెంజిలోకి మిరపకాయ నంజుకొని జుర్రుకొంటున్న మల్లమ్మ ఏదో

మునిగిపోయినట్లు రెండు నిముషాల్లో మొత్తం ఊదేసింది. తరువాత అయ్యబొచ్చె తన బొచ్చె కడిగి లోపల చూరులో దోపింది.

"అయ్యా అన్నీతెస్తివా, ఇక మొదలెడదామా" అంది వస్తూనే. పావడా మోకాళ్ళపైకి ఎగగట్టి, పైట నడుంచుట్టూ తిప్పి దోపుకుంది. కొండయ్య, మల్లమ్మ ఇద్దరూ మురుగు కాలువలో దిగారు. బానకు మధ్యలో కట్టిన కర్రను చెరొకవైపు పట్టుకొన్నారు. మురుగు కాలువలో దిగి దాన్ని నిండుగాముంచి గట్టున పోస్తున్నారు. గట్టుమీద నుంచి మొదలయిన కాలువగుండా నీళ్ళు గుడిసె ప్రక్కనే ఉన్న కూరగాయల తోటలోకి పోతుంది.

మొత్తం ఇరవై సెంట్లున్న ఆ స్థలంలో బెండ, వంగ, మిరప, టమోటా చెట్లున్నాయి. బీరచెట్లు, సొరచెట్లు చుట్టూ ఉన్న కంచెకు అల్లుకొని ఉన్నాయి. వాళ్ళకు జీవనాధారం ఆ చెట్లయితే, చెట్లకు జీవనాధారం మురుగు కాలువలోని నీళ్ళు. రోజూ ఉదయం ఆ మురుగు కాలువలోని నీళ్ళతోడి చెట్లకు పోస్తారు. సాయంత్రం కూరగాయలు కోసి ఉదయాన్నే నెత్తిన పెట్టుకొని ఊళ్ళోకి వెళ్ళి అమ్ముతాడు కొండయ్య. పడ్లు, బియ్యం, నూకలు, డబ్బు మొదలయిన అన్నిరకాలు కూరగాయలకు ప్రత్యామ్నాయంగా తీసుకొంటాడు. మల్లమ్మ పనిఉన్న రోజు పనికి పోతుంది. లేనిరోజు గుడిసెలోనే ఉండి తోటపని చేస్తుంది. ఇట్లా నడుస్తుంది వాళ్ళ జీవనరథం.

"ఏంది అమ్మీ ఇయ్యాల పనికి ఎల్తనంటావా"

"ఎల్తను అయ్యా. నువ్వు ఈ రోజు ఇంటికడనే ఉంటి విగన్క నే చేసేదేముంది గంజి కాసిపెట్టి పన్లోకెల్తన్నే" అంటూ గట్టెక్కింది. గుడిసెముందు బాదంచెట్టు క్రింద బానలో ఉన్న మంచి నీటితో కాళ్ళకు చేతులకు అంటిన బురద కడుక్కొంది. మల్లమ్మ వంటకు, స్నానానికి దగ్గరలో ఉన్న నాయుడిగారి చేలో పంపు దగ్గరనుంచి నీళ్ళు తెస్తుంది.

లోపలకు వెళ్ళి తాటాకు ముక్కలు పొయ్యిలో వేసి, చిదుగులతో పొయ్యి రాజేసింది. తరువాత గంజి చిక్కగా కాసింది. కొద్దిసేపు చల్లారబెట్టి పైనుంచి వేల్లాడుతున్న ఉట్టెలో ఇనప్పెట్టెలో పెట్టినంత భద్రంగా పెట్టింది. తరువాత పగిలిపోయిన అద్దంముక్కలో చూసుకొంటూ విరిగిపోయిన దువ్వెనతో చిక్కులు సరిచేసుకొని జడవేసుకొంది. మొన్నీమధ్య తను సంతలో తెచ్చుకొన్న తిలకంతో బొట్టు పెట్టుకొని బయటకు వచ్చింది.

మల్లమ్మ తండ్రికి అన్నీ చెప్పి పనికి బయలుదేరింది. మల్లమ్మకు అన్ని పనులూ తెలుసు. నాలుగేళ్ళ క్రితం తల్లి జబ్బుతో మరణించింది. తగిన పనుల్లేక, దాంతో తినడానికి తిండిలేక వచ్చిన ఆకలిజబ్బు అది. మల్లమ్మ తల్లి పున్నమ్మ కూతుర్ని పదేళ్ళప్రాయం నుంచే తనతో కూలిపనులకు తీసుకువెళ్ళేది. దాంతో మల్లమ్మ అన్ని పనుల్లోనూ ఆరితేరింది. విత్తనాలు చల్లడం మొదలుకొని కలుపు తీయడం, నాట్లు వేయడం, వరి కోయడం, మోపులు మోయడం, కుప్ప నూర్చడం వరకు అన్నీ నేర్చుకొంది.

మల్లమ్మనలా వెళ్ళనిచ్చి దోకుడుపార తీసుకొని గుడిసె ప్రక్కనే ఉన్న తోటలోకి పోయాడు కొండయ్య. తోటచుట్టూ కంపమండలు పాతి తాటాకు దడి కట్టిమంచె ఏర్పాటు చేసి ఉంది బయటనుంచి పశువులు, మేకలు వచ్చి కూర గాయల పాదులు నాశనం చేయకుండా ఈ ఏర్పాటు చేసాడు. ఒక విధంగా మనుషుల నుండి కూడా ఇది రక్షణ కలిగిస్తుంది.

కొండయ్య చెట్లకున్న జీడ దులిపి, కాపుపూత పరిశీలించాడు, తోటంతా కలియతిరుగుతూ. వంగ బెండ,టమేటా చెట్లు విరగకాసి నిండుగా పూర్ణగర్భిణులులా ఉన్నాయి. టమోటాకాయలు పచ్చివి పచ్చగాను, ముదిరినవి పసుపు రంగులోను, పండినవి ఎర్రగా నిగనిగలాడుతూ ఉన్నాయి. తడికలకు అల్లుకొని ఉన్న సొర, బీరచెట్లనుంచి కాయలు చిక్కగా వ్రేలాడుతున్నాయి. ఈ యేడు పంట బాగుండాది దిగుల్లేదు అనుకుంటూ కొండయ్య చేతిలోని దోకుడుపారతో ఓ మూలనుంచి చెట్ల మధ్య పెరిగిన పచ్చిగడ్డిని దోకసాగాడు. కొద్దిసేపు అలా దోకింతర్వాత “నీళ్ళ ఎట్టేది లేదు కనుక రేపు పాదుల్ని తవ్వాలి'' అనుకొన్నాడు.

గుడిసెలోకి వచ్చి ఉట్టిమీద నుంచి గంజి కుండను అమృతభాండంలా జాగ్రత్తగా దించాడు తరువాత తోటలోని పచ్చిమిరపకాయలతో మల్లమ్మ చేసిన పచ్చడిని ఎడమ అరచేతిలో ఉంచుకొని, కుండలోని గంజిని బొచ్చెలోకి వంచుకున్నాడు. కుడిచేత్తో బొచ్చెలోని గంజిని జుర్రుకొంటూ, మధ్యమధ్య కుడిచేతి చూపుడు వ్రేలుతో ఎడమ అరచేతిలోని పచ్చడ్ని నాక్కుంటూ తన్మయత్వంతో తిన్నాడు. తరువాత సిరా అయిపోయిన పేనాతో తెల్లకాగితం మీద అటూ ఇటూ గీసినట్లు మెతుకుల్లేని ఆ బొచ్చెను అన్ని కోణాల్లోంచి మార్చి మార్చి నాకాడు.

తరువాత ఆరడుగుల పొడవున్న కొండయ్య, ఐదడుగుల పొడవున్న కుక్కి మంచం మీద పడుకొని గురక తీయసాగాడు. దూరంనుంచి చూస్తే ఆరడుగుల పొడ

వున్న వాణ్ణి అయిదు అడుగుల గోతిలో కుక్కినట్లు తల, కాళ్లు మాత్రమే పైకి కనిపిస్తూ మిగతా శరీరం కుక్కి మంచంలో కూరుకుపోయి ఉంది. కోట్లకు పడగ లెత్తిన వాడికికూడా అనుకొన్నప్పుడు అటువంటి నిద్రరాదు. మందులతో నిద్రపట్టినా అది కృత్రిమమే అవుతుంధి. కాని కడుపునిండిన బీదవాడికి ఎప్పుడు పడుకొంటే అప్పుడు నిద్ర వస్తుంది. వాడికి ఈస్టమన్ కలర్‌లో కలలు రావు. వాడు కలలకు అతీతంగా సహజమైన నిద్రపోతాడు.

కొండయ్య కొద్దిసేపు కుక్కి మంచంలో గుర్రుపెట్టి లేచాడు. పొయ్యిదగ్గర పడేసిన బీడిముక్క వెలిగించి పొగ వదిలాడు. తరువాత తాపీగా బయటకు నడిచి తడిక తీసుకొని తోటలోకి ప్రవేశించాడు. తోటలో ఒక మూల ఉన్న ఒక పెద్ద గంప, నాలుగు చిన్న బుట్టలు తీసుకొని తోట మధ్యలో ఉంచాడు. బాగా పక్వంలో ఉన్న బెండకాయలు, టమేటాలు, వంకాయలు, బీరకాయలు ఒక్కో రకం ఒక్కో బుట్టలోకి కోసాడు. తరువాత బుట్టలన్నిటినీ గంపలో సర్ది గుడిసెలోకి చేర్చాడు.

ప్రొద్దుకూకడానికి ఒక బారెడు పొద్దుందనగా 'నాయుడుగారు పిలుస్తుండా' రంటూ వచ్చాడు ఆయనగారి పాలేరు. 'ఏం బాధలొచ్చినయిరో దేవుడో' అను కొంటూ గుడిసె తడిక పురికొసతో గట్టిగా కట్టి పాలేరు వెనుకనే షెడ్డు దగ్గరికి నడిచాడు కొండయ్య. రెండువైపులా పెన్నుతీసిన వరి కర్రలు యౌవనంలో ఉన్న కన్నెపిల్లల్లా ఊగుతూన్నాయి కొండయ్య వాటిని తాకుతూ పోతూ కన్నబిడ్డ తలను స్పర్శించిన అనుభూతి చెందాడు

నాయుడు షెడ్డుముందు బోనులోంచి బయటపడ్డ పెద్దపులిలా కూర్చొని ఉన్నాడు. నీళ్ళపంపు జబ్బుమనిషి వాంతి చేసుకొన్నట్లు ఎడతెరిపిలేకుండా నీటిని బయటకు చిందుతూ ఉంది నాయుడు ఆవులించి, తల విదిలించి అప్పటివరకు తనకు కొండయ్యమీద ఉన్న కోపపు ఛాయల్ని పోగొట్టుకొని మేకవన్నె పులిలా మారాడు.

"కూర్చోరా కొండా" అన్నాడు తరువాత.

కొండయ్య నాయుడి కెదురుగా సర్వే రాయి ప్రక్కనే చప్పుడు విని పొద వెనుక దాగిన కుందేలులా ముంగాళ్ళమీద కూర్చున్నాడు. ఎప్పుడు సందు దొరికితే అప్పుడు తప్పించుకొని వెళ్ళడానికన్నట్లు. కొండయ్యకు వెనుకవైపుగా పాలేరు ఠీవిగా నిలబడి ఉన్నాడు. వాడు రాజాజ్ఞ అయితే తల తీయడానికి సిద్ధంగా ఉన్న తలారిలా ఉన్నాడు.

"అయితే ఏమాలోచించావురా కొండా" ఆగిపోయిన రేడియో హఠాత్తుగా ఎత్తుకొన్నట్లుగా సంభాషణ మధ్యలో మొదలుపెట్టాడు నాయుడు.

"తమర్తో ఆ ఇసయం ఎన్నడో ఇన్నవించుకొన్నాను గదండి" అన్నాడు కొండయ్య, తల వంచుకొని రెండు చేతుల్తో రాని గడ్డిపూచల్ని పెరుకుతూ.

"అది నువ్వు చెబుతూనే ఉండావు నేను ఇంటూనే ఉండా. అదిగాదురా నేనడిగేది. విషయం ఈ కోతలకు తేలిపోవాల. అందులో అది మిట్టమీద ఉంది. తరువాత నారేసేటప్పటికి నే దాన్ని చదును చేసుకోవాలిగదా?"

కొండయ్య కొద్దిసేపు బెల్లంకొట్టిన రాయిలా ఉండి, తరువాత నిద్రలేచిన కోడిపుంజులా ముడుచుకొన్న కాళ్ళమీద నుంచి లేచి నిలబడ్డాడు.

"దొరా! నేను దానిమీద బతికేటోడ్ని. నా నోటికాడిది తీయించమాకండి" అన్నాడు చేతులు జోడించి.

"అయితే ఏమిట్రా నువు చెప్పేది మురికినాయలా. అది ఇవ్వనంటావ్ ఏటా ఇదే పాటేనా? అదేం భూమనుకొన్నావ్. పోరంబోకు భూమి. నేను అనుకొన్నానంటే నిముషాల్లో గెంటేసి ఆ భూమి కలుపుకోగల్ను. గవర్నమెంటువాళ్ళు కూడా సాగుపొలం ప్రక్కనున్న పోరంబోకు కలుపుకొంటే ఏమీ అనరు. గవర్నమెంటు రేటు కడితే దానికి పట్టాకూడా ఇచ్చేస్తారు. ఏమనుకున్నావో" అరిచాడు నాయుడు

కొంపతీసి నాయుడు అన్నంతపని జేసి పట్టా తెచ్చుకుంటాడేమోనని కొండయ్య, వీడు నిజంగా పోరంబోకుకు పట్టారాదని తెలిసి తరువాత తనను ఛులకనగా చూస్తాడేమోనని నాయుడు ఒకరికొకరు మనసులోనే ఊహించుకొని ఒక క్షణం భయపడ్డారు.

"అదేంటి దొరా!! ఎంత పోరంబోకు అయినా అది ఈనాటిదా. మా తాత ముత్తాతలనుంచి అనుభవిస్తా ఉంటిమి. మా తాతకొక్కడే కొడుకు మా నాయన. మా నాయన కొక్కడ్నే కొడుకుని నేను. ఆ మురిక్కాలవలోని నీళ్లు, ఆ దిబ్బమీద తోటేగదండి మా బతుకుదెరువు. గవర్నమెంటోళ్ళు మాత్రం ఎట్టా కాదంటారు" వినయంగానే కనిపిస్తూ యదార్థం మాట్లాడాడు. కత్తితో పొడవకుండా, ఎలక్ట్రిక్ షాక్‌తో చంపినట్లు ఫీలయ్యాడు నాయుడు.

"ఒరే కొండా! గవర్నమెంటోళ్ళ సంగతి అట్లా ఉంచరా. నీ సంగతి ఎత్తకో. ఆ మురుక్కాలవ గట్టులో ఉంటూ ఆ గుడిసెలో ఉంటున్నావు జబ్బులు రావట్రా వూళ్ళోని చెత్తా, చెదారం, కంపూ అంతా దాంట్లోనే గదరా ఉండేది. ఎట్లా భరిస్తున్నారురా ఆ మురిగ్గబ్బు. నే చెప్పినట్లు వినరా. దొడ్లో గుడిసేసుకొని మా ఇంటికాడ ఉండండిరా. నీ కూతుర్ని మా ఇంట్లో పనికి పెట్టు నువ్వు మా పశువుల కాడుండు. ఇద్దరికీ కూటికి జరిగిపోద్ది. ఆ మురుక్కాలవ ప్రక్కనున్న ఇరవై సెంట్లు నా కొదిలెయ్. నా చేలో బాగా కలసిపోద్ది. ఏమంటావు" ఎంతో కోపాన్ని దిగమ్రింగుకొని, మంచితనాన్ని నాలుక చివర పెట్టుకొని నవ్వుతూ మాట్లాడాడు నాయుడు.

తోక తొక్కిన త్రాచుపాములా మనసు బుసకొడ్తూఉంటే, కొండయ్య దానిని పాములవాడు మడిచి బుట్టలో పెట్టినట్లు, ఆవేశాన్ని బయటకు రానీయకుండా గొంతు దగ్గర అదిమి ఉంచి, ఆ ఒత్తిడిని తట్టుకోలేక ఒక క్షణం ఉక్కిరి బిక్కిరైపోయాడు.

తరువాత నెమ్మదిగా పింఛం విప్పిన నెమలిలా "దొరా! మీ తాతలు మా తాతలకు తెలుసు. ఏనాడయినా ఇంత దుర్మార్గానికి పూనిన్రా, మీ తాతల మంచితనం గురించి, మీ నాయన్ల గొప్ప గుణం గురించి మా నాయన చెబుతూంటే ఎంతో సంతోషంగా ఇనేవాడ్ని. ఇట్టాంటి ధరమ పెబువులు ఉండారా అని. మా వంశంలో మా మెప్పుడూ ఒకరికింద పనిచేసి ఎరగం. మీకు కంపుకొట్టే మురుగు కాలువ మాకు గంగాబవాని. మా కడుపులు నింపేతల్లి. పనుండి పక్కూరుకెళ్ళి పడుకొంటే మాకు నిద్రరాదు, పళ్ళీ మురుగుకాలువ వాసన తగిలిందాకా. మాకుఅది సాంబ్రాణి కడ్డీల వాసన. అదీ మేమూ తల్లీ బిడ్డలం" భక్తితో గాలిలోనే కళ్ళద్దుకొంటూ చెప్పాడు కొండయ్య.

"అంతేనంట్రా కొండా" నాయుడు డీలా పడిపోయాడు. వూళ్ళో పలుకుబడి అందరికంటే ఎక్కువ ఆస్తిగల నాయుడుకి కొండయ్య గడ్డిపోచతో సమానం. కొండయ్య ఆస్తిని బలవంతంగా లాక్కోవడం ఎంతోసేపు పట్టదు. మొదటిది వూళ్ళో తన పరువయితే, రెండవది కొండడు తనా సంగతి ఎత్తినప్పుడల్లా తన తండ్రిని, తాతల్ని ధర్మప్రభువులని పొగుడుతూండడం. దాంతో నాయుడు ఏమీ అనలేక పోతున్నాడు.

కొండయ్య తిరిగి వెళ్తూంటే బోనులో పట్టుబడ్డ పులి, బయట తిరిగే మేకను ఏంచేయలేక నిస్సహాయంగా బోనులోనే తిరిగినట్లు ఫీలయ్యాడు నాయుడు. విరిగి

పోయిన కట్టెకు మధ్యలో తాడుచుట్టి కట్టినట్లు నల్లగా సన్నగా ఉన్న కొండయ్య నడుంకు చుట్టుకొని గోచిదోవుకున్న జానెడు పంచెను చూస్తూ "నా కర్రతో ఈడ్చి కొడితే ఈడు రెండుగా ఇరిగిపోడూ" అనుకొన్నాడు పాలేరు. తోటి శ్రామికులు కష్టించి ఇచ్చిన ఫలితం తిని, నాయుడు పుట్టలో ఉంటూ విషంకోరల్లో నింపుకొన్న వాడు పాలేరు. పాము తన పిల్లల్నే తెలియక చంపి తిన్నట్లు వాడు నాయుడు చంప మంటే తోటి కార్మికుడ్ని చంపటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

* * * *

గుడిసెలో ఒంటి మంచంమీద ఒదిగి పడుకొన్నారు కొండయ్య, మల్లమ్మ.

"ఒసే అమ్మీ" ఆప్యాయంగా పిలిచాడు కొండయ్య.

"అయ్యా!" అంది మల్లమ్మ తండ్రి డొక్కలో ఒదిగిపోతూ.

పొద్దస్తమానం ఒళ్ళెరక్కుండా పనిచేసి, రాత్రిపూట ఒకరికొకరు వూళ్ళో విషయాలు చెప్పుకొంటూంటారు ఆ తండ్రీకూతుళ్ళు.

"నీకు తొందరలో ఎపుడో ఒకడితో ముడెట్టెయ్యాలే" అన్నాడు కొండయ్య ఉపోద్ఘాతంగా.

"ఇప్పుడేం తొందర్లే అయ్యా" సిగ్గుసిగ్గుగా అంది మల్లమ్మ.

"అదికాదే అమ్మీ! నాయుడు సూడబోతే ఎండ్రికాయ బొక్కలో తొంగెట్టి కూసున్న నక్కలా పొంచి ఉన్నాడు ఎప్పుడు సందు దొరికితే అప్పుడు మనల్ని బయటికి నెట్టేయగల్డు. అందుకే మనం చెట్లకింద తలదాచుకొనేలోగా నిన్నో దాన్ని సేత్తే నేను అడుక్కోనయినా బతగ్గలను".

"అదేటయ్యా అట్టా అంటావు. నిన్ను వొదిలిపెట్టినేను ఎడంగా బతగ్గలనా, నా నెక్కడుంటే ఆడేనువ్వూ. ఆ నాయుడు గాడికి ఏటి మాయరోగ మొచ్చిందని మనల్నిలా ఏడిపిత్తాఉన్నాడు" కోపంగా అడిగింది మల్లమ్మ.

"ఏం సేత్తాం అమ్మీ డబ్బులేనోళ్ళం మనం. బలం లేనోళ్ళం మనం. ఆళ్ళు డబ్బు ఉన్నోళ్ళు, బలంగలోళ్ళు. ఏ రోజు అయినా మనమీద దాడిసేత్తరు. నా జగం ఎళ్ళేంతవరకు ఈడనే ఉంటా. నాదేటిగాని నీ జీయితం బాగుపడాల్నే."

మౌనంగా ఆలోచనలో పడింది మల్లమ్మ.

"మీ అమ్మ బతికున్నంతకాలం అంటాఉండేదే వజ్రింలాంటి మొగుడ్ని తేవాలని" మల్లమ్మ మనసు మారుస్తూ అన్నాడు కొండయ్య.

మల్లిమ్మ మనసు ఒక క్షణం రాబోయే మొగుడి వూహల్లోకి పోయినా, తరువాత తల్లి గుర్తుకువచ్చి చిన్నగా రోదించింది. కొండయ్య చిన్ననాటి విషయాలన్నీ గుర్తుతెచ్చుకొని చెప్పసాగాడు.

"అమ్మీ నీకు మూడేళ్ళప్పుడు నేనూ, మీ అమ్మ నిన్ను తీసుకొని రంగనాయకులసామి తిరనాళ్ళకు ఎల్లినమే. తిరనాళ్ళ రంగరంగ వైబోగంగా జరిగిందే. పెన్న ఏట్లో నీళ్ళులేవు. ఏటి గట్టునే రంగనాయకులసామి దేవాలయం. దేవాలయం ఎనక మెట్లమీద నుంచి దిగి నీళ్ళలో కాళ్ళు సేతులు కడుక్కొని దేవుడుకి దణ్ణం పెట్టుకొని వచ్చినం. మా మద్దెన గునగున నడుస్తుండవ్. ఉన్నట్టుండి జనం ఒక్కతోపు తోసుకొని వచ్చిర్రు. ఇంకేటుంది. నువ్వు జనంలో కలిసి పోయినవ్ కనబడ్లే. ఎంత ఎతికితిమని. ఆ రేత్తిరంతా ఏటి ఇసకలో పొల్లిపొల్లి ఏడ్చింది మీ యమ్మ. ఎంత ఓదార్చినా ఇన్లా. సివరకో పెద్దాయన మమ్మల్ని గుర్తులడిగి సెప్పించుకొని పోలీసోల్లకు చెప్పిండు. అదుస్టం బాగుండి తెల్లారి పోలీసోళ్ళు ఒప్పగిస్తే అప్పుడు నవ్వుతూ ఇసంత కాఫీ తాగింది నీ యమ్మ".

"అయ్యా నే కన్పడకపోతే నువ్వుకూడా ఏడిస్తావా" సందేహంగా అడిగింది మల్లమ్మ.

కిసుక్కున నవ్వాడు కొండయ్య. "అమ్మీ మొగోడ్ని కాబట్టి బయటపడ్లే మీ అమ్మని ఓదారస్త ఉంటిని గాని నా గుండెలు మండిపోతున్నయే. నువ్వంటే మీ యమ్మకెంతిస్టమో నీకు నానంటే అంతిస్టం. ఎప్పుడూ నా గుండెలమీద తొక్కుతుండేదానివి. నువ్వు ఒక నిమసం కనబడకపోయినా నా కేటోగా ఉండేది" కూతురు తల ప్రేమగా నిమిరాడు కొండయ్య.

"అమ్మ ఇపుడేడుందో" గొణుక్కున్నట్లు అంది మల్లమ్మ.

"అమ్మీ అ మాటలన్నీ ఇపుడు దేనికిలేయే మీయమ్మ ఏడున్నా నీ సుకమేగదా సూత్తది. నీ మనువు మంచోడితో చేయమని సచ్చిపోతా నా చేతిలో చెయ్యేయించుకుందే. అది నెరవేర్చిన తరువాత ఈ కట్టె ఈడ్చేసినా ఇబ్బందిలే. నా ఎరికలో ఒకడుండడే. నే సెప్పినట్లు ఆడ్ని చేసుకొంటావా."

"ఎవరయ్యా ఆడు" సగం సిగ్గుతో ఆడగలేక అడిగింది మల్లిమ్మ.

"ఆడు ఎవడోకాదు మన గూడె పోడేనే. మిలటరోడు కొడుకు రాముడే"

కొండయ్య మాటలకు మల్లమ్మ గుండె ఝుల్లుమంది. తెగబారెడు ఎద, కండలు తిరిగిన దండలు, పెద్దకళ్ళు సన్నని కోరమీసం, మెళ్లో ఆంజనేయుడి బొమ్మున్న దండ గుర్తొచ్చింది. "అడు ఎంత కేటుగాడు" అని అనుకొంది. సంవత్సరం క్రితం సంగతి గుర్తొచ్చింది. ఊళ్ళో కూలీలకు మొత్తం నాలుగు గ్రూపులున్నాయి. నాలుగు గ్రూపులకు నలుగురు నాయకులు. చంద్రయ్య, చెంచుగాడు, నాగయ్య రాముడు. వీళ్ళ నాయకత్వం క్రింద కూలీలు పనిచేస్తారు. గ్రూపు నాయకులను మేస్త్రీలంటారు. మేస్త్రీలు ఆసామి దగ్గర పనిని కాంట్రాక్టు తీసుకొని కూలీలచేత చేయిస్తారు. వచ్చిన మొత్తంలో తాము కొంత కమీషను తీసుకొని మిగతా డబ్బు కూలీలకు పంచుతారు మేస్త్రీలు. మొదట తను చెంచుగాడి గ్రూపులో ఉండేది వాడు కమీషను క్రింద ఎక్కువ మొత్తం తీసుకొనేవాడు. కొన్ని రోజులకు అందరూ విసిగి వాడి మేస్త్రీ పదవిలోంచి బయటకు వచ్చి తలా ఒక గ్రూపులో చేరిపోయారు

ఆ చేరడంలో మల్లమ్మ తన స్నేహితురాళ్ళు రాజమ్మ కావమ్మ ఇంకొంత మందితో రాముడు గ్రూపులో చేరింది. రాముడు మిలటరీ రంగయ్య కొడుకు. రాముడు గ్రూపులో చేరిన మల్లమ్మకు తను అంతకముందు చూసిన దొంగరాముడు సినిమాలో నాగేశ్వరరావు గుర్తుకొచ్చాడు. చురకత్తిలాంటి చూపులు. కోరమీసం మల్లమ్మ గుండెల్లో కితకితలు పెట్టినయి. అందర్నీ అడిగినట్లే తననూ అడిగాడు.

"ఏమే నా దగ్గర్నే ఉండిపోతావా? మళ్ళా ఎటన్నా ఎల్తావా" అన్నాడు రెండర్థాలు సూచిస్తూ.

మల్లమ్మ ఇంకోవిధంగా అర్థం చేసుకొని సిగ్గుపడిపోయింది.

"అయితే నా దగ్గరే ఎప్పటికి ఉండి పోతావన్నమాట"

అవునన్నట్లు సిగ్గుతో తలూపింది. ఆ రోజునుంచి ఈరోజువరకు రాముడ్ని తన కథానాయకుడిగా నిర్ణయం చేసుకొంది. అయితే రాముడుకూడా తన హీరోయినుగా మల్లమ్మను అంగీకరించాడా అన్నట్లుగా మల్లమ్మ ఎక్కడుంటే అక్కడ ప్రత్యక్షమై ఆమెకు సాయంచేస్తూ ఉండేవాడు. రాముడికివ్వవలసిన కట్నం విన్న తరువాత మల్లమ్మ ఆశలు నిరాశలయ్యాయి. ఇప్పుడు తండ్రి పెళ్ళి సంగతి ఎత్తేసరికి గతమంతా గుర్తొచ్చింది మల్లమ్మకు....

"అయ్యా, అది కుదరని పని" అంది నిరాశగా. అందని ద్రాక్షపళ్ళు పుల్లన అనే భావంతో.

C. P. BROWN
MEMORIAL LIBRARY
Acc. No 8196
Date
CUDDAPAH.

"ఏం? ఎందుకు కుదర్దే. నా కూతురుకేం లోటని"

"నీ కూతురుకేం లోటట్నా డబ్బు లోటు. ఆళ్ళకు అయిదొందల రూపాయలు కట్నాల ఇయ్యాలంట. పెళ్ళికొడుక్కు వాచీ పెట్టాలంట. కొత్త గుడ్డలు పెట్టాలంట కమీజు మంచము,పొరుపు కొత్తయి తీసియ్యాలంట. నీవల్ల వుద్దేటి"

''ఏటే ఇసిత్రంగా మాట్లాడతవు. మనం డబ్బులియ్యాలంట్నా. నేను మీ యమ్మను సేసుకొనేందుకు దాని నాయనకు రెండొందలు ఒలిడబ్బులిచ్చినా. ఆనక ముత్తము వడ్లు ఇచ్చినా. అత్తకూ, మామకు కొత్తగుడ్డలు పెడితిని. పెళ్ళిఖర్చంతా నానే గదా బరించుకొంది మళ్ళా........"

''ఇప్పుడు రోజులు మారిపోయినయయ్యా! మనోళ్ళలోకూడా కట్నాలు ఇస్తేనే పెళ్ళి. రాముడోళ్ళ సంగతి నీకు తెలియదు. ఆళ్ళ ఇంట్లో మూడు కమీజు మంచాలు. రెండు పరుపులు, రేడియో, సైకిలూ ఉన్నాయి తెలుసా."

''అర్నాయనో అన్నుండయా ఆడికి"

''అవునే అయ్యా! అందుకే ఆదిమనకు అందుబాటులో లేదని సెప్తున్నాను"

"ఇక ఉంటాదే. ఇప్పుడు మనదగ్గర రొండొందలు రొక్కం ఉంది. ఇంకా కూడబెడ్దాము. మరిన్ని రూపాయలు చేసి ఆడికి నీకు పెళ్ళి సేసేత్తా. తెలిసిందా." శపథం చేస్తున్నట్లు అన్నాడు కొండయ్య.

"అయ్యా! మనం ఉన్న డబ్బులు కాజేసుకొంటే ఎట్టా. పనులు లేనప్పుడు ఆ డబ్బు ఎట్టుకొని తినాలి గదా.''

''అమ్మీ! నువ్వేం దిగులు పడమాక. వచ్చే ఇయ్యేటికి నీ పెళ్ళి ఆడితో సేసెయ్యాల. నాను తింటనో తిననో నీ కెందుకు. సూత్తుండు ఆ డబ్బు నేను కూడేత్తాను" అన్నాడు లోతుకుపోయిన కళ్ళలో ఆశలు సృష్టించుకొంటూ.

"మా అయ్య చాలా మంచోడు. ఎట్టన్నగాని'' అనుకొంటూ కొండయ్యకు ఆనుకొని నిద్రపోయింది.

* * *

రోజులు గడిచిపోతున్నాయి. ఇంతకు ముందు కొండయ్య నెత్తిన కూరగాయల గంప పెట్టుకొని 'బెండకాయలు.... వంకాయలు....టమేటాలు' అంటూ అరిచేవాడు ఊళ్ళో. వాళ్ళు డబ్బులిచ్చినా, బియ్యమిచ్చినా, వడ్లిచ్చినా, నూకలిచ్చినా

తీసుకొనేవాడు. అటువంటిది ఇప్పుడు ఊళ్ళో అమ్మడంలేదు. వేకువనే లేచి ఊరికి ఆరుమైళ్ళ దూరంలో ఉన్న అల్లూరు టౌనుకు ప్రయాణమవుతున్నాడు. "ఆడ యితె అచ్చం రూకలిస్తరు మంచి ధర ఉంటది'' అని అతనికెవరో చెప్పారు. మార్కెట్లో టొక్కుకట్టి అమ్మేవాడు. ఎక్కువ డబ్బు వచ్చేది. ఇంతకాలం తను నష్టపోయినందుకు ఎంతో బాధపడ్డాడు కొండయ్య. పెల్తురును కనబడనీయకుండా చీకట్లోనే ఉంచిన తెలివిని నిందించాడు.

మల్లమ్మకూడా రోజూ పనిలోకి వెళ్తూ కూడపెట్టడం మొదలుపెట్టింది. తను అప్పుడప్పుడూ టౌన్లోంచి తీసుకువచ్చిన సెకండుహాండు చీరల్ని, పూలపూల రవి కల్ని తొడుక్కుంటూ రాముడివైపు వలపు చూపుల్ని విసురుతూ ఉంది. రాముడు ఆమె వయ్యారాలకు వలపు చూపులకు మెలికలు తిరిగిపోతున్నాడు. ''ఏటోనే నిన్ను చూస్తే నాకేదో ఇదిఇదిగా ఉంటాదే. నిన్ను పెళ్ళాడెయ్యాలని కోరిగ్గా ఉందే" అన్నాడు ఒకరోజు. "అయితే పెళ్ళాడు" అంటూ అక్కడ్నుంచి వెళ్ళిపోయింది అంతలోనే మల్లమ్మ స్థితిగతులు గుర్తొకొచ్చి నిరాశ పడిపోయాడు రాముడు. 'మా అమ్మ అయ్య బతికున్నంతకాలం నిన్ను చేసుకొనే యోగంలేదే' అనుకొన్నాడు.

సంవత్సరం గడిచేసరికి కొండయ్య, మల్లమ్మలు ఒకే మాటమీద నిలబడి అనుకొన్నది పొదుపు చేయగలిగారు. కొండయ్య మనసు గాలిలో తేలుతూ ఉంటే మల్లమ్మ మనసు ఆనందంతో పరవళ్ళు తొక్కుతూ ఉంది. ఆ రోజు మల్లమ్మ పనిలోకి వెళ్ళలేదు. ఇంట్లోనే ఉండిపోయింది. కారణం మరుసటిరోజే కొండయ్య మల్లమ్మను యిస్తానని రాముడింటికి నిశ్చితార్థానికి పోవాలి. పెళ్ళయ్యేంత వరకు ఇంట్లోనే ఉండమని చెప్పాడు కొండయ్య. మల్లమ్మ సిగ్గుతో తలూపింది. మల్లమ్మకు ఆ అనుభూతి తలుచుకొంటే వళ్ళు జలదరిస్తూ ఉంది

మధ్యాహ్నం కొద్దిగా ఎండ తగ్గిన తరువాత గుడ్డలుతుక్కొనేందుకు నాయుడు పంపుదగ్గరకు బయలుదేరింది. కొండయ్య పనిమీద ఊళ్ళోకి వెళ్ళాడు. అంతకు ముందురోజు అయ్య తెచ్చిన కొత్తచీర, జాకెట్టు ఒక చేతితో పట్టుకొంది. మల్లమ్మ చుట్టూ చూసుకొంటూ పంపు దగ్గరకు వెళ్ళింది. ఆ సమయంలో పంపు దగ్గర ఎవరూ ఉండరు. కూనిరాగాలు తీస్తూ తొట్టెలోని నీళ్ళలో ముంచుతూ గుడ్డల్ని తొట్టెమీద పెట్టి సబ్బేసి రుద్దింది. తరువాత బండకేసి బాదుతూ తను తెచ్చిన రెండు పాత చీరలను ఉతికి ఆరేసింది.

మళ్ళీ ఒకసారి చుట్టూ చూసింది. కనుచూపుమేరలో ఎవరూ కనిపించలేదు. వరి పచ్చగా కనిపిస్తూ సమతలంగా ఉంది. "ఇక ఇబ్బందిలేదు" అనుకొంటూ చీరె, రవిక విప్పి గట్టునపెట్టి తొట్టెలో దిగింది. నగ్నంగా ఉన్న తన శరీరాన్ని ఒకసారి చూసుకొని సిగ్గుపడి ఎదమీద చేతులు అడ్డుపెట్టుకొంది. సిగ్గుతో ముడుచు కొని కూర్చుని నీళ్ళతొట్టెలో మునగసాగింది. ఆమె చుట్టూఉన్న నీళ్ళ స్పర్శ రాముడి స్పర్శలాగే ఉంది. రోజూ స్నానంచేసే పద్ధతి ఇదే అయినా రేపు రాము డితో సంబంధం ఖాయం కాబోతుందని తెలిసినప్పటినుంచి వాడే అంతా అయి తను కట్టుకొనే చీరలోను, వేసుకొనే జాకెట్టులోనూ వాడే ఉండి స్పర్శిస్తున్నట్లుగా ఉంది. ప్రకృతి కన్య నగ్నంగా వనవిహారం చేసినట్లు, ఆమె కొద్దిసేపటికి సిగ్గు విడిచి హాయిగా తొట్టెలో ఈత కొట్టసాగింది.

నాయుడు ఉదయంపూట తప్ప సాయంత్రంపూట ఎప్పుడూ పొలానికి రాడు. నాయుడు పాలేరు మాత్రం ఇంజనువేసి దూరంగా పొలాల్లో ఎక్కడో మడవలు కడుతూ రోజంతా ఉంటాడు. కాని ఈ రోజు ప్రక్కూర్లో ఒక బాకీ రావాల్సుంటే తన పాలేరును అక్కడికి పంపి షెడ్డులోపల మంచం వేసుకొని తలుపు దగ్గరకు లాగి పడుకొన్నాడు నాయుడు. షెడ్డు ఇవతలివైపు పంపు, అవతలివైపు తలుపు ఉంది. పంపునుంచి చక్కగా కొండయ్య గుడిసెకు దారి ఉండంతో నేరుగావచ్చి నలువైపులా చూసిన మల్లమ్మకు షెడ్డులో చూడవలసిన అవసరం కనబడలేదు.

కొద్దిసేపు నిద్రపోయి లేచిన నాయుడు "ఇంజను చాలసేపటున్ంచి నీళ్ళుకొడుతా ఉంది మోటారు వేడెక్కిపోయిందేమో. కొద్దిసేపు రెస్టిస్తాను'' అని లేచి స్విచ్ ఆపబోయి కిటికీలోంచి చూసాడు. ఆ దృశ్యానికి నాయుడు మతేపోయింది. తను కనబడకుండా కిటికీకి ఒక ప్రక్కగా నిలబడి చూడసాగాడు.

మల్లమ్మ తొట్టెలో ఒక మూల నిలబడి వళ్ళు రుద్దుకొంటూ ఉంది. పంపు లోంచి నీళ్ళు ఆమెకు ఒక పైపుగా పడుతున్నాయి. తొట్టెలోని నీళ్ళు ఆమె మోకాళ్ళ వరకే ఉన్నాయి. ఆమె ఇటు తిరిగినప్పుడల్లా బిగువుగా, బలంగా, నున్నగాఉన్న శరీరావయవాలు అతని కంటబడుతున్నాయి. అలా కన్పించినప్పుడల్లా నాయుడు కళ్ళు బూజర్లు క్రమ్ముతున్నాయి. మల్లమ్మ ఇవేమి గమనించకుండా స్వేచ్ఛగా స్నానం చేసింది. మల్లమ్మ అందాన్ని అన్నిదిశలూ స్వేచ్ఛగా స్పర్శించినాయి నాయుడు కళ్ళు. "నల్లకలువ" అనుకొన్నాడు. స్నానం చేసిన తరువాత చీర మాత్రమే కట్టుకొంది. జాకెట్ వేసుకోలేదు. ఆరిన గుడ్డల్ని మడిచి పెట్టుకొంది.

ఒకసారి పైటతీసి తన గుండెల్ని మరొకసారి అప్యాయంగా చూసుకొని పైట నిండుగా కప్పుకొని బయలుదేరింది, "ఈ అందం అంతా రాముడిదే" అని ముసి ముసిగా నవ్వుకొంటూ.

శరీరం వేడెక్కిన నాయుడు ఇక తట్టుకోలేకపోయాడు. విచక్షణా జ్ఞానం మరిచాడు. లేడిని వేటాడే పులిలా, ఎలుకను పట్టబోయే పిల్లిలా వరి మధ్య కనబడ కుండా వంగి అడ్డదారిన గెనిమల మీద మల్లమ్మను అనుసరించాడు. మల్లమ్మ తడి చీరను బయట తడికమీద ఆరేసి, పొడి గుడ్డల్ని లోపలికి తీసుకువెళ్ళింది. ఆలస్యం లేకుండా నాయుడు కూడా లోపలికి దూరాడు.

మల్లమ్మ ఏమిటా అని చూసుకొనే లోగానే కుక్కిమంచంమీద ఉంది. ఏమి జరుగుతుందా అని ఆలోచించే లోపలే శీలం కోల్పోయిండి. స్ప్రింగు పరుపులమీద పడుకునే నాయుడికి కుక్కిమంచం హంసతూలికా తల్పంగా కనిపించింది. బండి చక్రాల క్రింద పడ్డ కుండ పెంకుల్లా అమె శరీరావయవాలు అతడి రెండు చేతుల్లో పటపటమంటూ నలిగిపోయాయి. మంచిని క్రిందుచేసి, చెడు పైనజేరి విలయ తాండవం చేసింది.

"ఏమిటే నీకు పెళ్ళట గదా? పెళ్ళికి ముందు ఓ రోజు కనబడు. రెండొంచ లిస్తా. సాయంగా ఉటుంది'' అన్నాడు నాయుడు సానుభూతిగా వెళ్ళేముందు.

* * *

"అమ్మీ! రేపు శానా మంచిరోజే. మీ యమ్మ కోరిక నెరవేరబోతున్నది. నాకు నచ్చినోడు, నువు కోరుకొన్నోడు మనలో కలవబోతున్నాడు. ఏటే చీకట్లో నీ నిద్ర పాడుగాను అగ్గిపెట్టె ఎక్కడ పెట్టావు?" చీకటిపడ్డ తరువాత ఇంటికి చేరిన కొండయ్య చీకట్లో ఏమీ కనబడక తడుముకొంటూ అన్నాడు.

కొద్దిసేపటికి అగ్గిపెట్టె వెతికి దీపం వెలిగించాడు. అస్తవ్యస్తంగా మంచం మీద పడివున్న మల్లమ్మ ఈకలు పెరికేసిన కోడిపెట్టలా ఉంది. "అమ్మీ.... అమ్మీ" అంటూ లేపాడు. మగతలో పడివున్న మల్లమ్మ ఈ లోకంలోకి వచ్చి గుడ్డలు సరి చేసుకొని "అయ్యా" అంటూ మంచం కోడుమీద తల కొట్టుకొంటూ భోరున ఏడ్చింది.

"ఏటే ఏటయిందే" అన్నాడు ఆతృతగా కొండయ్యమల్లమ్మను లేపి కూర్చో బెడుతూ.

"అయ్యా, నన్ను నాయుడు నాశనం చేసేసాడే నానింక పెళ్ళికి పనికిరానే. ఇంత ఎలికలమందు తిని సత్తానే" కొండయ్య ఒళ్ళో తలపెట్టుకొని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. వెక్కిళ్ళు ఏడుపుతో కలిసి ఎగసెగసిపడుతూ ఉంది.

కొండయ్య శరీరం భూకంపం వచ్చినట్లు ఒణికిపోయింది. ఏం తోచక కాలు గాలిన పిల్లిలా ఎగిరాడు. చెవులు కోసిన మేకలా అరిచాడు. తరువాత చేతకాని వాడిలా భోరున ఏడ్చాడు. "అమ్మీ మనం ఏం జేసామని దేవుడు మనకి అన్యాయం చేసాడే. నేను ఆ నాయుడ్ని సంపి, ఆనక నేను సత్తానే. ఆడ్ని ఇంతటితో వదిలి పెట్టను"

"అయ్యా ఆడికెల్తే నీకే పెమాదం. నా మాట ఇను. తప్పుచేసింది నేను. నేను సావడం న్యాయం".

"అమ్మీ నువు సావడానికి ఈల్లేదే. రాముడితో నీకు పెళ్ళి జరగాల్సిందే" దుఃఖంతో పూడుకుపోయిన కంఠంతో అన్నాడు కొండయ్య.

"అయ్యా సెడిపోయినదాన్ని. రాముడితో ఏ ముకం పెట్టుకొని కాపరం చేసేది" ఏడ్చింది మల్లమ్మ.

చాలసేపు తర్జనభర్జనలు జరిగి చివరకు ఊరువదలి పెట్టడమే పరిష్కారంగా నిర్ణయించుకొన్నారు తండ్రికూతుళ్ళు.

మల్లమ్మ ఒక పెద్దగంపలో బొచ్చెలు దబర్లు, కుండలు వేసింది. మరొక బస్తాలో గుడ్డలూ, ఇంకా చిల్లర వస్తువులు వేసి మూటకట్టింది. ఉన్న రొక్కం డబ్బులు బొడ్లో దోపుకున్నాడు కొండయ్య. మల్లమ్మ అప్యాయంగా స్పృశిస్తూ చెట్లనుంచి కొద్దికొద్దిగా కూరకాయలు ఒడినిండా కోసుకొంది. అన్ని చెట్లకూ పేరు పేరునా వీడ్కోలు చెప్పి ఏడ్చింది.

కొండయ్య కాలువలో దిగి మురుగు కాలవలోని నీళ్ళు నెత్తిన చల్లుకున్నాడు "అమ్మా గంగా బవానీ నీకు అంటు లేదంటారు పెద్దోళ్ళు. అందరికీ నీవు మురుగు కాలవవి నీ వాసన వాళ్ళకు గిట్టదు. అసలు నువ్వు ఏడనుంచి వస్తున్నావు. ఆళ్ళ ఇండ్లనుంచే ఆళ్ళ శరీరాల్ని సుబ్రించేసి ఆ మురికిని తీసుకొస్తున్నావు. అంత సాయం సేత్తున్న నీవు ఆళ్ళకు మురుగు కాలువవి, మాకు దేవతవు. మా తాత ముత్తాతల కాలంనుంచి నీవు పండించిన కాయలు అమ్ముకొని తిని బతుకుతున్నం. ఎవరి మురికితో నయినా మేము బతగ్గలంగాని, నాయుడు మురికితో మేము బతక

లేపమ్మా. అడి మురికి ఈ కాలవలో ఉంది. వాడిది మురికి మనసు. సొచ్ఛంగా ఉన్న మనసుల్ని మురికిసేసాడు. తల్లీ మా అమ్మిఒంట్లో వాడి మురికిఉంది. వాడి మురికిని సుబ్రింసెయ్. ఇక మాకూ నీకు ఋణం తీరిపోయింది తల్లీ. ఇక వస్తాం" ఎలుగెత్తి ఏడుస్తున్నాడు. అతని ఆక్రందనలు ముల్లోకాలకు వినిపిస్తున్నాయి. అతని ఆవేదన సప్తసముద్రాల్ని మించిపోయింది.

తండ్రి అలా చెప్పుకొని, చెప్పుకొని దుఃఖిస్తూ ఉంటే మల్లమ్మకు గుండె కలచి నట్లయింది. బానిసగా అమ్ముడుపోయిన వాడు తన ఖర్మ తల్లికి చెప్పుకొని ఏడ్చినట్లుంది. తోటకు, కాలువకు వీడ్కోలు చెప్పి తండ్రీకూతుళ్ళు వెడుతూ ఉంటే భూమికి అంటుకొని ఉన్న కూరగాయల చెట్లు శత్రురాజుచే బంధింపబడ్డ సైనికుల్లా ఏం చేయలేక నిస్సహాయంగా చూస్తూ ఉండిపోయాయి. మురుగుకాలువ తన నల్లని మురికిలోంచి పుట్టిన గడ్డిపరకల కనురెప్పలతో, తెల్లని అశ్రుకణాలను రాలుస్తూంది, పైనుంచి పడే మంచుతో.

వాళ్ళు ఆ చీకట్లో చేలల్లో పడి అడ్డదారిన అల్లూరు రైల్వే స్టేషను చేరుకొన్నారు. వీరికోసమా అన్నట్లు రైలు సిద్ధంగా ఉంది. వారి ప్రయాణం సూర్యోదయం వరకూ.